

OSSURIYA DAVLATINING TASHKIL TOPISH TARIXI

*Ziyotov Zayniddin, O'zbekiston Milliy universiteti Tarix fakulteti
2-kurs talabasi*

HISTORY OF THE FORMATION OF THE ASSYRIAN STATE

*Ziyotov Zayniddin, is a 2nd year student of History (countries and
areas) at the Faculty of History of the National University of
Uzbekistan*

ИСТОРИЯ ОБРАЗОВАНИЯ АССИРИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА

*Зиётов Зайниддин, студент 2-курса исторического
факультета Национального университета Узбекистана*



<https://orcid.org/0000-0002-0094-6013>

e-mail:
zayniddinziyotov@gmail.
com

Annotatsiya: Ossuriya davlati (miloddan avvalgi 2500–605-yillar) Mesopotamiya hududida, hozirgi Shimoliy Iroq va Suriya chegaralarida joylashgan qadimiy davlatlardan biridir. Miloddan avvalgi III ming yillikda Ashshur shahri atrofida shakllangan mustaqil shahar-davlatlar miloddan avvalgi II ming yillikda markazlashgan davlat sifatida birlasha boshlaydi. Ossuriya o'zining harbiy islohotlari, temir qurollardan foydalanishi va samarali ma'muriy tizimi bilan ajralib, miloddan avvalgi IX–VII asrlarda Yaqin Sharqda ulkan imperiyaga aylandi. Ushbu maqola Ossuriya davlatining tashkil topish bosqichlari, ijtimoiy-siyosiy tuzilishi va mintaqaviy ta'sirini ilmiy jihatdan yoritadi.

Kalit so'zlar: Mesopotamiya, Arbeli, nom, ma'bud, ibodatxona, amoriy, turrukku, ishiyakumma, Frot, xett.

Abstract: The Assyrian Empire (2500–605 BC) was an ancient empire located in Mesopotamia, on the borders of present-day northern Iraq and Syria. Independent city-states formed around the city of Ashur in the 3rd millennium BC and began to unite as a centralized state in the 2nd millennium BC. Assyria, distinguished by its military reforms, use of iron weapons, and efficient administrative system, became a major empire in the Middle East in the 9th–7th centuries BC. This article provides a scholarly overview of the stages of the formation, socio-political structure, and regional influence of the Assyrian Empire.

Keywords: Mesopotamia, Arbeli, name, god, temple, Amorite, turrukku, iwiyakumma, Frot, Hittite.

Аннотация: Ассирийская империя (2500–605 гг. до н. э.) – древняя империя, располагавшаяся в Месопотамии, на границе современных северного Ирака и Сирии. В III тысячелетии до н.э. вокруг города Ашшур образовались независимые города-государства, которые во II тысячелетии до н.э. начали объединяться в единое централизованное государство. Ассирия, отличавшаяся военными реформами, использованием железного оружия и эффективной административной системой, стала крупнейшей империей на Ближнем Востоке в IX–VII веках до н.э. В данной статье представлен научный обзор этапов формирования, социально-политической структуры и регионального влияния Ассирийской империи.

Ключевые слова: Месопотамия, Арбели, имя, бог, храм, аморей, туррукку, ишиякумма, Фрот, хеттский.

KIRISH. Ossuriya davlati qadimgi dunyo sivilizatsiyalarining eng qudratlilaridan biri sifatida tarix sahnasida chuqur iz qoldirgan. Miloddan avvalgi III ming yillik oxiri va II ming yillik boshlarida Mesopotamiya shimoliy hududlarida shakllana boshlagan bu davlat, dastlab kichik shahar-davlatlar ko'rinishida mavjud bo'lgan bo'lsa-da, keyinchalik markazlashgan kuchli davlat tuzilmalarini yaratishga muvaffaq bo'ldi. Ossuriya o'zining harbiy salohiyati, puxta tashkillashtirilgan boshqaruv tizimi va rivojlangan iqtisodiy-siyosiy aloqalari bilan ajralib turadi[1].

Ossuriyaliklar o'z davrida keng hududlarni zabt etib, dunyoning ilk yirik imperiyalaridan birini barpo etdilar. Ularning yuksalishi va gullab-yashnash davri butun Yaqin Sharq tarixiga ulkan ta'sir ko'rsatdi. Shu bois Ossuriya davlatining vujudga kelishi va shakllanish jarayonlarini o'rganish nafaqat ushbu davlat tarixini, balki Mesopotamiya mintaqasidagi umumiy siyosiy va madaniy yutuqlarni tushunishda ham muhim ahamiyatga ega.

TADQIQOT USULLARI VA ADABIYOTLAR TAHLILI. Ushbu maqolani yozishda asosiy metodologik yondashuvlar sifatida tarixiy, tarixiy-qiyosiy va mantiqiy yondashuvlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Ma'lumki, yuqorida ta'kidlab o'tilganidek Mesopotamiyaning ilk quldorlik davlatlaridan biri bu Qadimgi Ossuriya edi. Qadimgi Ossuriya davlati dastlab Shimoliy Mesopotamiyaning sharqidagi uncha katta bo'lmagan maydonni egallagan edi. Qadimgi Ossuriya tarixi uchta asosiy davrga bo'linadi. Bulardan dastlabkisi Qadimgi Ossur davri bo'lib, u mil.avv. XX-XVI asrlar orasidagi davrni o'z ichiga oladi va u eng Qadimgi Ossur davri deyiladi. Ossuriya tarixining ikkinchi davri O'rta Ossur podsholigi deb nomlanib mil.avv. XVI-XI asrlar oralig'idagi davrni o'z ichiga oladi. Ossuriya tarixining so'nggi davri mil.avv. X-VII asrlarni o'z ichiga olib, Yangi podsholik, ayni paytda Buyuk Ossur saltanati deb yuritilgan.

Eng Qadimgi Ossuriya Shimoliy Mesopotamiyaning sharqiy qismidagi uncha katta maydonga ega bo'lmagan yerlarni egallagan edi. Mazkur hududda Nineviya, Arbeli va Ashshur kabi

shahar-davlatlar vujudga keladi. Bu shahar-davlatlar tarkibiga ularning qishloq xo'jalik hududlari ham kirar edi. Shahar-davlatlarning mil.avv. III mingyillik oxiri va II mingyillik boshlaridayoq o'zlariga xos siyosiy tashkilotlari bo'lgan. Eng Qadimgi Ossuriyadagi davlatlar Misr va Janubiy Mesopotamiyadagi nomlar va shahar-davlatlarga o'xshar edi. Bu shahar davlatlari orasida yirik va kuchlirog'i Ashshur shahar-davlati bo'lgan. Mil.avv. III ming yillik oxiri va II ming yillik boshlarida Ashshur shu nom bilan ataluvchi qabilalarning xudosi hisoblanib, mazkur qabilalar unga sig'inganlar. Ayni paytda Ashshur xudosi ovchilik va chorvachilikning homiy-ma'budi hisoblangan. Mil.avv. 2000-yilda Ashshur podsholari Ashshur xudosiga atab ibodatxona qurib, shaharni mudofaa devori bilan o'rab olganlar. Shu munosabat bilan bu qadimgi davlatning nomi Ashshur xudosi nomi bilan Ossuriya bo'lib ketgan[2].

Ma'lumotlarga qaraganda, eng qadimgi Ashshur sulolasining asoschisi Enlil-Banini (Ba'zi manbalarda Puzur Ashshur I bo'lgan. Eng qadimgi Ossur yozuvlariga qaraganda, mil.avv. XXII-XXI asrlarda Ashshur shahrining hokimlari Urning III sulolasi podsholari hokimiyati ostida bo'lgan. Bu hokimlarning ba'zilar chet el zulmidan ozod bo'lgan bo'lsalar ham Urning hokimlariga bo'ysungan. Miloddan avvalgi XX asrda Bobil podsholigini barpo qilgan amoriylar bilan Ossuriya hokimlari qattiq kurash olib borganlar. Bu kurash vaqtida Ossuriya hokimlari Shumerning qadimgi shaharlariga tayanganlar, chunki Shumer davlatining o'tmishdagi qudrati hali bu shaharlar xotirasidan chiqmagan edi. Aynan Ilushuma davrida Shumer shaharlarining yordami bilan Mesopotamiyaning janubiy va Dajla daryosidan sharqda joylashgan o'lkalar ham aynan Ossuriya tarkibiga qo'shiladi. Ilushumadan so'ng taxtga o'tirgan o'g'li Irishum davrida esa davlatda asosan obodonchilik ishlariga e'tibor qaratiladi. Masalan Ashshur ibodatxonasi, uning qoshida marosimlar uchun maxsus zinalar va Adad ibodatxonasi ham aynan Irishum davrida barpo qilinganligi manbalarda uchraydi. Davlat qanchalik yuksalmasin, uning tashqi dushmanlardan xavfi

ham shunchalik ortib bordi. Bobil podshosi Xammurapi Ossuriyaning qudratini susaytirib, uning shaharlarini egallashga muvaffaq bo'ladi[3]. Xammurapi o'zining qonunlar to'plamida Ossuriyaning Ashshur va Nineviya shaharlarini o'z davlati tarkibiga qo'shib olganligi, bu hududlarda yo'qolgan adolatni qayta tiklab, ma'buda Innina nomini ibodatxonalarda balandroq yangrashini ta'minlaganligini qayd etgan. Ushbu davrga oid qonun hujjatlarida qayd etilishicha, ibodatxonalarda Ashshur hokimlarning nomlari bilan bir qatorda, amoriy hokimlarining nomlari ham qayd etilgan. Bu esa aynan ushbu davrda Ossuriyada amoriy hokimlarining o'rni katta bo'lganligini ko'rsatadi. Xammurapi Ossuriyaga qarshi davomli va qattiq kurash olib borgan, aynan uning davrida Ossuriya amoriylarga soliq to'lab turgan. Ossuriyani o'sha vaqtda Shamshi-Adad I idora qilgan. U davlat to'ntarishi yasab hokimiyatni zo'rlik bilan o'z qo'liga olgan. Shamshi-Adadning o'zi yerli subarey qabilasidan bo'lib, uning davrida Ossuriya qishloq va shaharlaridagi erkin aholi manfaatlari bir qadar himoya qilingan[4].

XULOSA. Ossuriya davlati insoniyat tarixidagi ilk yirik imperiyalardan biri sifatida o'zining betakror o'rni va ahamiyatiga ega. Uning tashkil topish

jarayoni miloddan avvalgi III–II ming yilliklarda Mesopotamiya shimolida sodir bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlar bilan bevosita bog'liq bo'ldi. Bu davrda Ossuriya hududida shahar-davlatlar vujudga kelib, o'zaro siyosiy aloqalar va iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirgan holda, mustahkam markazlashgan davlat asoslarini yaratdi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. История древнего Востока: от ранних государственных образований до древних империй / Под ред. А.В.Седова. — М.: Восточная литература, 2004. — С. 896.
2. R.Dittmann, Ausgrabungen der Freien Universität Berlin in Ashur und Kar-Tukulti-Ninurta in den Jahren 1986-1989, MDOG, vol. 122, — P. 170, 1990.
3. Белявский В.А. Вавилон легендарный и Вавилон исторический. — Москва: Мысль, 1971. — С. 325.
4. Якобсон В.А. Новоассирийская держава // История Древнего мира / Под редакцией И. М. Дьяконова, В.Д.Нероновой, И.С.Свенцицкой. — Изд. 3-е, испр. и доп. — М.: Главная редакция восточной литературы издательства Наука, 1989. — Ташкент. 2. Расцвет древних обществ. — С. 588.

